

Els Capítols Matrimonials com a font d'aproximació al coneixement històric.

M. Isabel Domingo i Gispert

El propòsit del següent escrit és presentar una font documental no sempre prou considerada i, alhora, destacar el seu interès com a complement de recerca d'un determinat moment històric⁽¹⁾.

Els capítols analitzats, una dotzena, corresponen als anys 1871 i 1872 i formen part dels protocols notariais referents a Riudoms que són servats a l'Arxiu Provincial de Tarragona. Aquests protocols abracen un conjunt d'instruments públics, incorporats per anys i foliats. Fins ben entrat el s.XIX, els instruments catalans continuaren essent datats pel còmput de la Nativitat del Senyor i bona part d'ells eren escrits en llengua catalana fins el 1862 que la llei de notariat declarà els protocols propietat de l'estat. Així, els capítols tractats els trobem ja en llengua castellana. El notari en el nostre cas és Plàcid Bru i Martí, del districte de Reus i autor de protocols referents a Riudoms des de 1841 a 1874⁽²⁾. A més a més dels capítols, els protocols contenen d'altres documents com vendes, debitacons, cessions, àpoques, testaments, permutes, etc. Els capítols matrimonials estableixen un estatut familiar entre els contraents i llurs parents més propers, com a constitució que haurà de regir les relacions jurídiques creades pel matrimoni.

Després de la invocació religiosa de rigor, l'esquema formal es continua amb el nom, edat, ofici i lloc de residència dels pares i contraents; i a continuació els capítols, numerats. En primer lloc, els pares d'ell diuen la dotació i els pactes i condicions; després ho fan els pares d'ella. Al final de cada u el notari acostuma a resumir el que s'ha dit, explicitant si el fill o la filla s'hi avé. Tot seguit s'estableixen els acords entre la parella: si el marit fa una aportació (escreix) i els pactes i compromisos mutus a què s'obliguen. Final-

ment, el notari resumeix l'anterior i avisa dels tràmits oficials que cal fer, com liquidar a Hisenda i presentar l'escriptura al registre de la propietat.

Si bé la mostra no ens permet tenir prou elements de judici per a fer observacions generalitzables, apuntem aquí alguns aspectes que poden ser interessants:

- **Dades personals.** L'esment dels contractants pot ser útil per a un estudi local a través de les famílies i generacions. Amb la prudència que imposa una base limitada, podem dir que trobem una mitjana d'edat en les parelles relativament alta: 25-30 anys. Quan la noia és menor d'edat (cal tenir 25 anys a efectes legals i per a poder testar), apareix una clàusula on renuncia sota jurament al benefici que li correspon per la minoria.

Respecte als oficis, la majoria són pagesos. En tots els casos els fills segueixen l'ofici patern. Alguns pares consten com a propietaris, donat que la terra és per aquesta època una font gens menyspreable de renda i prestigi. L'esposa no acostuma a explicitar l'ocupació, suposant aquí que ajuda el treball de casa i es dedica a les feines típiques de la llar. Quant als testimonis, són sempre dos homes adults, no vinculats en parentiu als contraents. Generalment són pagesos, i el notari ha de firmar per ells, ja que «dicen no saber de escribir».

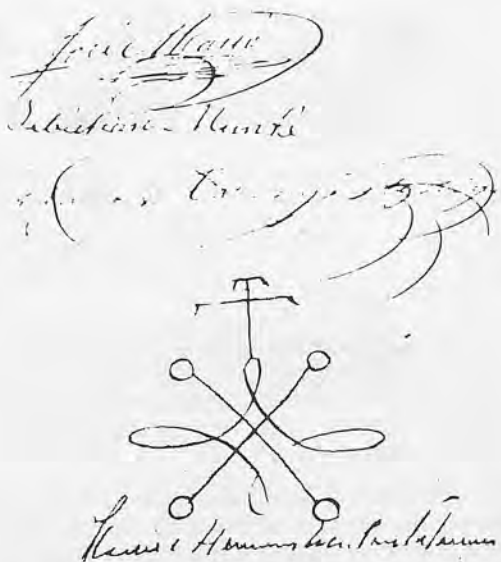
- **Economia.** Tots els capítols fan referència als dots paternals i materns fets en metàl·lic. Però no és l'únic tipus de dotació que fan, sinó que també s'hi inclouen béns immobles (terra, casa, corral) i béns mobles (roba sobretot, i mobles).

La donació en moneda és variable, tant en la seva quantitat com manera d'efectuar-se el pagament. Hem trobat des de 133 ptes. 7

a 2.400 ptes. És freqüent que els pares paguin la quantitat en diferents moments, especialment donant una part el dia del casament, i les altres parts, iguals, pel mateix dia durant els anys següents fins a la xifra total. La donació també pot ferse sota la forma de censal, on es cita sempre el capital i la pensió anual que es rebrà. Tal és el cas d'una casa de Riudoms afectada d'un censal de 1.066 ptes. i 32 ptes. de pensió anual, ara a l'estat, i que havia pertanguda al convent de Carmelites de Reus.

En les donacions de terra, se cita sempre l'extensió, en àrees -entre sis i una hectàrea i mitja en els casos analitzats-, per bé que trobem una cessió de terra de cabuda 1.200 ceps, plantats a 10x4 pams, i que fan 45 àrees. S'assenyalen tanmateix els límits (nord, llevant, migdia i ponent) i la partida, els veïns i si hi ha algun camí o sèquia. També s'explicita si la terra és de secà o regadiu, amb arbres o sembrats. Els cultius més trobats són: vinya, olivera i també avellaner. Hom pot deduir que el regadiu es veia molt limitat a la disponibilitat d'aigua, procedent de mines i pous oberts -treta amb catúfols-. La referència a fruiters és mínima, i serien sobretot pel consum familiar i local, donat l'escàs comerç de fruita en aquell moment a les nostres terres. Un punt important que es fa constar sempre és el de l'aigua. Totes les terres porten les hores d'aigua que els pertoca, sempre de mina (recordem el gran nombre de mines a Riudoms). Quan es dona una part de la terra, també es fa una cessió proporcional de l'aigua. D'altra banda, hom pot citar si la terra és lliure de càrregues o està afectada per algun censal, explicitant-se, de manera similar a una vivenda.

La relació de béns mobles amb els quals es doten els fills constitueix un apartat força curiós, que permet apropar-nos a una història de les mentalitats i al coneixement material de l'època. La dotació de roba, encara que sigui un eixugamà, era tinguda en alta estima, ja que hem de pensar que la roba, en concret la de qualitat, no era d'un ús tan corrent com podríem suposar. Tinguem en compte que les persones que podien regular per notari uns capítols matrimonials eren gent relativament benestant, i que per tant, citar prendes d'ús en dotació era un element de prestigi social a considerar. En les condi-

Signatura notarial del s. XVIII.
(Reproducció fotogràfica de J.M.Mas)

cions i pactes que s'estableixen, la roba té sempre un valor contractual i de canvi gens menyspreable, i fins i tot s'esmenta que en cas de litigi o manca de successió les peces de roba hagin de ser tornades «en el estado en que se encuentren». En general, aquestes peces eren de qualitat, «ben fetes», algunes de les quals es transmetien per generacions. La força d'aquest fet s'ha deixat sentir fins els nostres dies, i així encara hem sentit parlar de la vànova de l'àvia, guardada gelosament i tramesa de pares a fills, i que sols es ficava a la sala en dates assenyalades, o per guarnir el balcó la diada de Corpus.

- **Condicions i pactes.** Constitueix aquest l'apartat més extens del document. A gairebé tots els capítols podem distingir-hi unes pautes semblants, que serien sobretot:

- els pares acostumen a cedir béns immobles als fills en usdefruit, i sols queda en plena propietat dels mateixos a la mort dels donants.
- els pares es poden comprometre a mantenir la parella a casa, proporcionant-los-hi menjar i vestits a canvi del treball.
- el donador pot vendre o hipotecar tot allò que li semblés durant la seva vida natural cas que el fill/a es separés de casa.

Esta es mi ultima y última voluntad, ultima y darrel testamento civil e manada, y poma de la mia propia, lo qual vult que valga por via de testamento, o codicil, o de qualquier otra manera que en via de diez valdijon. Per foch lo present meu testament en la present Cita de Riudoms vult al 11 El mes de May de any 1703.

- se cita sempre el cas que el fill/a morís. Llavors es fa constar que el fill, legítim i natural, quan arribés a l'edat de testar podria disposar dels béns rebuts. Cas de no haver-hi descendència, és norma que els béns tornin als donadors o successors.

- referent a la terra, les condicions són molt diverses. Tenim per exemple un cas de fragmentació parcel·laria, freqüent a les nostres contrades, on s'estipula el pas i l'aigua: que es deixi un camí de ferradura a través de la finca, que passaria pel lloc on fes menys mal, prou ample com per permetre el pas d'una «cavalleria amb la càrrega de sarments i feixos de blat o ordi»; i que la propietària i successors puguin embassar l'aigua en un clot «basotet»- situat a les terres donades a la filla.

Finalment s'estableixen uns acords entre la parella. A gairebé tots els capítols el marit aporta una quantitat personal, monetària, en concepte d'augment de dot i esponsalici, i amb la condició de restituir-se si vingués al cas. Es disposa també que de morir un membre quedés l'altre usufructuari dels béns del difunt, sempre que no es tornés a casar i amb l'obligació de mantenir els fills si fos aquesta la situació. Quan el matrimoni es queda a casa dels pares d'un d'ells, s'acorda una participació equitativa en totes les compres i millores que es fessin, podent cada part disposar lliurement del seu. Voldria destacar aquí el tracte que rep la dona on, «seguint el costum del Camp de Tarragona» i Catalunya, l'home acolleix la dona en qualitat d'igual en totes les compres, millores i empreses que facin, sempre amb un paper legal i tracte respectuós.

La informació que ens proporcionen els capítols matrimonials pot ser múltiple, abarquant aspectes econòmics i humans. A través del buidatge d'aquesta font documental podem veure com, entorn a un ritual protocol·lari, es segueixen unes pautes socials molt concretes, que poden donar major llum a una època històrica. Certament caldria fer un seguiment més extensiu en el temps, espai i fonts documentals per a poder parlar amb fonaments d'un període. Període que ha deixat, referent a Riudoms, una gran quantitat de documentació en forma de capítols matrimonials.

(1) Breu extracte d'un treball realitzat dins l'assignatura d'Història Agrària, i dirigit per M. Antònia Ferrer, professora del Departament d'Història Contemporània a la Facultat de Tarragona.

(2) Hom pot veure una relació, extreta per J.J. Carrion, de l'inventari de l'Arxiu Històric Provincial de Tarragona sobre documentació notarial referent a Riudoms, a «Lo Floc» núm. 64 (febrer 1985), pp. 4 i 5; i núm. 67 (maig 1985), pàg. 4